Arboretum Norr

Guide till Arboretet i Baggböle

15:-

Swish - 123 132 37 73

En kort beskrivning av arboretet och dess delar

Arboretet i Baggböle är en av världens nordligaste växtsamlingar av sitt slag och målet är att kunna visa upp de allra flesta av jordens träd- och buskarter som har en möjlighet att överleva på dessa breddgrader. Rent geografiskt ligger vi i odlingszon 5, nära gränsen till zon 6, men sydsluttningen och närheten till älven, gör odlingsläget mycket gynnsamt.

Arboretet består av delområden som representerar olika geografiska regioner. Här kan man vandra på kilometervis av spänger och stigar genom naturliknande skog och titta på planterade träd och buskar från hela norra halvklotet. Centralt i området har vi också områdena Kvarnängen och Japanska trädgården, där tonvikten lagts på att skapa ett vackert parklandskap snarare än skog. Här hittar vi också vår huvudentré med parkering och **Baggböle herrgård [19],** som under 1800-talet var centrum i en av norra Sveriges största sågverksindustrier.

Europa

Europadelen ligger längst bort (västerut) i arboretet och kan nås via flera olika stigar. Stigen längs den s.k. **Kammen [1]** löper mellan riktigt grova tallar och granar och erbjuder några av arboretets allra vackraste utsikter, dels ut över älven med Silvergran (*Abies alba*) och högväxande enar i förgrunden, dels ned i områdets allra största och vildaste ravin. **Auditoriet [2]**, inramat av flerhundraåriga tallar och grova aspar, är tänkt som en plats för föreläsningar och mindre uppträdanden. Ovanför auditoriet och kammen finns ytterligare en entré med parkering och anslutning till Lägdaleden. Här planterades redan i början av 1980-talet grupper av serbgranar (*Picea omorika*), en art som under sista istiden drog sig tillbaka från Skandinavien till små, isolerade refugieområden på Balkanhalvön, där den upptäcktes så sent som 1875. Därifrån kommer också andra spännande träd som kan ses i Europa-delen; t.ex. makedonisk tall (*Pinus peuce*) och hästkastanj (*Aesculus hippocastanum*).

Ekbacksutsikten [4] bjuder på vackra vyer året om, men speciellt rekommenderas ett besök på våren när marken under de planterade ekarna och almarna är täckt av vilda liljekonvaljer och planterade blåsippor. Här finns också gamla och grova träd, som självföryngrats långt före arboretets tillkomst, bl.a. **Stora tallen [3]** som är arboretets grövsta träd, och som bär spår av gångna tiders bränder på platsen.

Ovan slänterna finns nu också flera askar som flyttades hit som stora träd hösten 2011 från försöksplanteringar inne i Umeå. På sikt vill vi förstås kunna visa upp det mesta av Nordeuropas vilda trädflora i denna del av arboretet, men speciellt vill vi lyfta fram de i Sverige vildväxande träden och buskarna och har därför påbörjat en speciell skyltserie i detta syfte.

Västra Nordamerika

I de nordvästra delarna av Kanada och USA växer många av jordens största barrträd och flera av dessa arter klarar sig fint även i vårt klimat. Här kan du vandra i bestånd av Coloradogran (*Abies concolor*), Svartgran (*Picea mariana*), Sitkagran (*Picea sitchensis*), Contortatall (*Pinus contorta*) och Tamarack (*Larix laricina*). Douglasgranar (*Pseudotsuga menziesii*) och Berggranar (*Abies lasiocarpa*) som planterades då arboretet anlades har i dag blivit stora träd. Omfattande nyplantering av dessa arter har också skett de senaste åren, speciellt runt Lägdaleden. Här finns också **Gamla hemlocken [5]**, en 90-årig Bergshemlock (*Tsuga mertensiana*), som var 50 år gammal och en meter hög när den anlände till arboretet i början av 1980-talet. Missa heller inte den säregna **Purpurgranslänten [6]**, som understryker betydelsen av att välja härdigt växtmaterial för plantering på våra breddgrader. Den proveniens som valdes till denna plantering var inte den bästa, för de unga träden frös tillbaka kraftigt när skotten stack över snön på vintern. Detta ledde till säreget formade träd som bredde ut sig under snön, men som växte dåligt på höjden.

Precis som västra och östra Nordamerika i verkligheten skiljs av stora grässlätterer, utgörs gränsen i arboretet av ängsmarker lämpliga för en picknick i det gröna. Strax intill finns också nya **Grillplatsen [7]** som har anlagts vid vägen med utsikt över älven.

Östra Nordamerika

I lövsprickningen under våren är **Lövängarna [9]** i Östra Nordamerika en av de mest besöksvärda platserna i arboretet. Här kan man t.ex. njuta av vackra lövträd som Amerikansk hagtorn (*Crataegus intricata*), Rödek (*Quercus rubra*), Rödask (*Fraxinus pennsylvanica*), Amerikansk alm (*Ulmus americana*) samt Silverlönn (*Acer saccharinum*). Följer man stigen upp i sluttningen kan man även beskåda stora bestånd av Tuja (*Thuja occidentalis*) som här växer i sin naturliga form och inte i den pelarform man vanligen ser i våra trädgårdar.

Uppe vid **Lägdaleden [8]** har vi gjort nyplanteringar av många av östra Nordamerikas vanligaste lövträd, t.ex. hittar vi flera av Ö. Nordamerikas många lönn- och björk-arter här. Dessutom finns också arboretets kanske ovanligaste träd, en amerikansk kastanj (*Castanea dentata*) planterad här. Ovanlig för att den i princip är utrotad i sitt hemland och för att den inte förväntas växa så här långt norrut. Här hittar du även denna regions vanligaste barrträd, balsamgranen (*Abies balsamifera*).

Även den vilda floran här är spektakulär med gigantiska bestånd i **Ormbunksdalen [10]** av vår största ormbunke - den annars så sällsynta Strutbräken (*Matteuccia struthiopteris*). Arten är cirkumpolär och förekommer även i Nordamerika.

Info om träden direkt i din mobil
-besök våra interaktiva kartor
www.arboretumnorr.se/karta

Sibirien

Denna del avgränsas numera från åkermarken ovanför av en vacker gärdsgård med en rad av orienthagtorn (*Crataegus chlorosarca*) planterade innanför. En gång i tiden prydde alléer av detta ovanliga och vackra träd från östligaste Sibirien, gatorna i tsartidens St. Petersburg. De vildvuxna, kuperade landskapet i slänterna nedanför påminner starkt om Kamtjatka, dit en av arboretets tidigare insamlingsresor har gått. Därifrån har vi bl.a. hämtat den mycket sällsynta ”Kamtjatkagranen” (*Abies gracilis*). Här finner man också de **Sibiriska lärkarna [11]**, som var 15-18 m höga när de planterades, samt Pichtagran (*Abies sibirica*), Kamtjatkabjörk (*Betula ermanii*) och Sibirisk buskal (*Alnus fruticosa*) m.fl.. Ta en promenad längs **Sibiriens stigar [12]** eller slå dig ned på bänkarna i **Sibirienutsikten [13]** och låt dig fascineras av det vilda. Detta är en relativt nygjord del av arboretet, men då många svenska arter som gran, tall, björk, asp, gråal m.fl. även finns i Sibirien, har stora vilda exemplar av dessa arter fått stå kvar.

Lägdaleden – där alla kan ta sig fram

Arboretet i Baggböle är beläget i branta slänter där det kan vara svårt eller omöjligt att ta sig fram med t.ex. barnvagn, rullator eller rullstol och därför har vi påbörjat bygget av Lägdaleden **[8]**, som är en 900 m lång handikappanpassad led mellan herrgården och Europadelen.

Lägdaleden går i åkerkanten längs arboretets ovansida och det går att ansluta med, och parkera, bil i bägge ändarna av leden. Stigen är fri från större höjdskillnader och belagd med packad stenmjöl. Från stigens många utsiktspunkter kan man på håll se mycket av det som arboretet nedanför har att erbjuda. Vi försöker också genom nyplanteringar och riklig skyltning visa upp så mycket spännande som möjligt i direkt anslutning till stigen.

Planer finns också för ytterligare förbättringar med broar, avstickare längre in i arboretet, grillplatser som kan hanteras från rullstol. Om vi hittar positiva sponsorer kommer därför Lägdaleden att utvecklas ytterligare under de närmaste åren.

Kvarnängen

Kvarnängen skiljer sig från övriga delar av arboretet och har därför fått behålla sitt historiska namn från tider när det låg kvarnar på platsen. Här vill vi visa upp lite av det bästa från de andra delarna, t.ex. många blommande arter som vildaplar och syrener.

Vi bedriver en intensivare skötsel i Kvarnängen än i andra delar och har här snarare skapat ett parklandskap **[15]** än en skogsmiljö. **Tvätthällstugan [14]** som ligger utmed älven är ett utmärkt besöksmål om man vill göra upp eld och grilla. Lite längre nedströms, utmed älvstigen finns **Hängmattorna [16]** där trötta besökare kan ta en paus vid vattnet. Det är då absolut inte omöjligt att en bäver simmar förbi medan du ligger där.

Ett viktigt mål med Kvarnängen är också att visa på den stora genetiska variationen som kan förekomma inom arterna, dels i form av i naturen spontant uppkomna varieteter och former, dels i form av olika sorter, vilka ofta tagits fram genom aktiv växtförädling (s.k. kultivarer). Ett exempel på de förra är t.ex. olika former av vår vanliga gran, som ormgran (*Picea abies f. virgata*) och smultrongran (*Picea abies f. cruenta*) eller den rödbladiga glasbjörken (*Betula pubescens f. rubra*) som ursprungligen är funnen i ett enda exemplar i norra Finland. Ett klassiskt exempel på kultivarer är rosor och i **Rosariet [18]** vill vi främst visa upp äldre rosor som lämpar sig för norra Sverige. Vi är numera också lokalt klonarkiv åt Nationella genbanken i Alnarp, med ansvar för bevarandet av flera lokala rossorter.

Strax intill rosariet finns också **Stora poppeln [17],** en kanadapoppel (*Populus x canadensis*), som från att den togs som stickling 1980, har växt till en höjd av närmare 30 meter, mest av alla träd som planterats i arboretet.

Konst i Arboretum Norr

För närvarande finns det två fasta konstinstallationer i arboretet i Baggböle. Längs lägdaleden (i Västra Nordamerika) hittar du verket ”**In between**” av Carina Olsson, Ulla Thøgersen och Rebecka Adelhult Feklistoff. I det nedlagda kraftverket vid Japanska trädgården finns sedan flera år tillbaka en installation kallad ”**8 11**” av Fredrik Wretman **[21]**

Japanska Trädgården

I den nyligen anlagda **Japanska trädgården [20]** har vi låtit oss inspireras av traditionell japansk trädgårdskonst och samlat mängder av vildväxande japanska arter på ett och samma ställe. Meditera en stund bland ormbunkarna vid dammen och njut av alla vackra och spännande japanska växter t.ex. den japanska vingnöten (*Pterocarya rhoifolia*) med sitt vackra bladverk och de japanska träddödarna (*Celastrus orbiculatus*) som slingrar sig runt resta stockar och vidare upp längs murarna.

Slänten ovanför är terrasserad med björkstockar och klädd i bark och här finns bland mycket annat ett flertal exemplar av Bergkörsbär (*Prunus sargentii*). Från mitten av slänten rinner en en bäck över runda stenar, innan den kastar sig ut över den gamla stenmuren för att slutligen mynna i spegeldammen mitt i trädgården. Mer information om Japanska trädgården och arterna där hittar du på vår hemsida samt på en informationstavla vid entrén till denna del av arboretet.

Att testa härdigheten hos träd och buskar

En av målsättningarna för Stiftelsen Arboretum Norr är att hitta nya arter och härdigt plantmaterial för norra Sverige. Så långt möjligt vill vi till de geografiska avdelningarna ha vilt frömaterial insamlat inom arternas naturliga utbredningsområden. Eftersom vi befinner oss längre norrut än dessa arter växer naturligt, innebär detta ofta att vi får styra våra fröinsamlingar till bergstrakter för att hitta härdiga provenienser. De första åren efter groningen, får plantorna tillbringa på friland i vår plantskola. Det blir ett första test av härdigheten innan de planteras ut i själva arboretet.

Östasien

Denna del av arboretet består mestadels av planteringar längs en ca 500 m lång sträcka av cykelstigen. **Nyckelbiotopen [25]**, som lämnats till fri utveckling i slänten ovanför, blev klassad som sådan p.g.a. de ständigt pågående rasen och skreden samt därmed förknippade successionsförlopp och en hög naturlig artmångfald.

Pärondalen, strax nedanför herrgården, är som vackrast på våren när det härdiga Manchuriska päronet (*Pyrus ussuriensis*) blommar. Året runt bjuder en vandring längs **Östasienleden [22]** på bedårande vackra vyer med **Forsutsikten [23]** ständigt i bakgrunden. Manchurisk valnöt (*Juglans mandshurica*), Manchurisk ask (*Fraxinus mandshurica*), katsura (*Cercidiphyllum japonicum*), kamtjatkabjörk (*Betula ermanii*) samt ett femtiotal andra asiatiska arter finns planterade utefter stigen. En av arboretets insamlingsresor gick till berget Changbai Shan i Kina och växterna därifrån, har samlats nedanför **Tores trappa [24]**.Till exempel kan man här smaka frukterna av vildväxande bärtry (*Lonicera caerulea* var. *edulis*) och kameleontbuske (*Actinidia kolomikta)*, vilka numera säljs förädlade, för bärproduktion.

Stiftelsen Arboretum Norr

bildades 1984 genom ett samarbete mellan Umeå kommun, Sveriges lantbruksuniversitet och Umeå universitet, för att förvalta det arboretum som man höll på att bygga upp i byn Baggböle utanför Umeå. Egentligen började Arboretum Norrs historia tio år tidigare då den danske dendrologen Carl-Gustaf Thøgersen, presenterade en plan för att anlägga världens nordligaste arboretum utanför Umeå. Förutom huvudarboretet i Baggböle förvaltar stiftelsen idag även två mindre arboreta. Arboretet i Gällivare tillkom som en mindre filial för att testa härdigheten hos vissa träd i ett tuffare klimat. Campusarboretet anlades ursprungligen av Thøgersen runt dåvarande Skogshögskolan för undervisning av jägmästarstudenterna. Med de gamla samlingarna som bas, och med ekonomiskt stöd från Akademiska hus, SLU och Umeå universitet, arbetar vi nu för att anlägga ett besöksvärt arboretum även på campus.

Utöver förvaltandet och skötseln av trädsamlingarna kan två tydliga mål urskiljas i stiftelsens urkund:

- att insamla kunskap om olika träd och buskars härdighet och tillväxt i syfte att ta fram intressanta arter, varieteter och sorter som kan nyttjas i norrländsk odling.
- att sprida dendrologisk kunskap till studenter och en intresserad allmänhet.

Verksamheten finansieras genom bidrag från Umeå kommun, andra norrlandskommuner samt näringsliv och privata givare i regionen. Vi har också erhållit projektbidrag från diverse organisationer, fonder och andra stiftelser.

Guidning i arboretet i Baggböle kan erbjudas efter överenskommelse. Kontakta oss gärna. Mer information finns på vår hemsida **www.arboretumnorr.se**

Foto: *Per Asplund*

Bidrag till verksamheten mottages tacksamt på stiftelsens Swishnummer: **123 132 37 73** eller Bankgiro: **5167-1451**

© Stiftelsen Arboretum Norr 2019

Omslagsbilden till denna folder visar sprickande knoppar av orienthagtorn, *Crataegus chlorosarca* i Baggbölearboretet.
Efter ett original i olja av Sonja Strömkvist (www.ateljefridhem.com)

Naturvård och biologisk mångfald

I Arboretum Norr arbetar vi ständigt med omtanke om den biologiska mångfalden av alla arter även om vi givetvis har mest fokus på träden och buskarna.

I de geografiska delarna av arboretet vill vi på sikt visa upp naturskogsliknande miljöer och en av de viktigaste komponenterna i alla typer av naturskogar världen över, är död ved i form av stående (torrrakor) och liggande (lågor) döda träd. Denna viktiga resurs försöker vi därför hela tiden bevara och återskapa i vårt arbete. Olika svampar som är knutna till döda träd brukar dyka upp redan efter ett par år på nyligen fallna träd. Inventeringar har också visat på ett ovanligt rikt insektsliv i arboretet, dessa insekter gynnas också av död ved och av vedsvamparna. Att det finns mycket insekter betyder i sin tur att det finns mat till ett stort antal fåglar.

Vildväxande svenska träd måste hela tiden fällas för att det skall finnas tillräckligt med plats ljus och näring för de träd och buskar vi planterar. När vi fäller träd försöker vi så långt möjligt att skapa högstubbar och de fallna träden får ligga kvar. Detta för att värna biologisk mångfald, men också för att efterlikna förhållandena där (oftast på ett brandfält) dessa arter naturligt skulle ha grott. I arboretet och på vår hemsida finns mer information om vårt arbete med naturvård och biologisk mångfald, ett arbete som också stöds av Naturvårdsverket genom den lokala naturvårdssatsningen (LONA).

Arboretum Norrs Vänner är en fristående förening som ger intresserade möjlighet att bidra till och stödja utvecklingen av Arboretum Norr. Detta sker i en rad olika former; föreningen anordnar arbetsdagar, jobbar med opinionsbildning och ger oss mindre ekonomiska bidrag. Föreningen anordnar också studieresor för att studera intressanta träd i och utanför Sverige.

Läs mer om föreningen och hur du blir medlem på
www.arboretumnorrsvanner.se

Ordet ***arboretum*** kan härledas från latinets *arbor*, som betyder träd. Förenklat kan man säga att ett arboretum är som en botanisk trädgård med endast träd och buskar. I byn Baggböle ca 10 km från Umeå centrum, finner du ett av världens nordligaste arboretum.

Arboretet i Baggböle drivs helt utan vinstintresse av Stiftelsen Arboretum Norr och är fritt tillgängligt för allmänheten året runt. Naturskönt beläget i en sydsluttning utmed Umeälven, alldeles invid Baggböleforsen, omfattar arboretet en yta av ca 16 ha. De första planteringarna gjordes i slutet av 1970-talet och idag finns där mer än 2800 planterade träd och buskar fördelade på ca 400 olika taxa[1]. I denna folder presenteras i ord och bild arboretets olika delar och några av sevärdheterna du finner där. För fördjupad information om arboretet och dess arter samt om stiftelsen och dess arbete hänvisar vi till vår hemsida.

[1] art eller annan systematisk rang

Arboretet är lätt att hitta där det breder ut sig uppströms och nedströms Baggböle herrgård. Ovanför herrgården finns parkering och detta är den väg de flesta besökare anländer till arboretet. Man kan också nå arboretet till fots eller per cykel längs den cykelstig som löper tvärs genom arboretet och fortsätter längs med älven ända in till centrala Umeå. Vill man åka buss så rekomenderar vi er att gå in på **www.tabussen.nu** för akutella tidtabeller och mer information.

Stiftelsen Arboretum Norr, Skogsmarksgränd, 901 83 Umeå
Telefon: 070-6312519 – 072-2384439

arboretum.norr@slu.se
www.arboretumnorr.se

Broschyren är producerad med ekonomiskt stöd från Sveriges Lantbruksuniversitet och Ume Älvdal. Vi vill passa på att rikta ett stort tack till alla privatpersoner som också skänkt pengar. Tack också till tryckericity för rabatt på tryckningen.

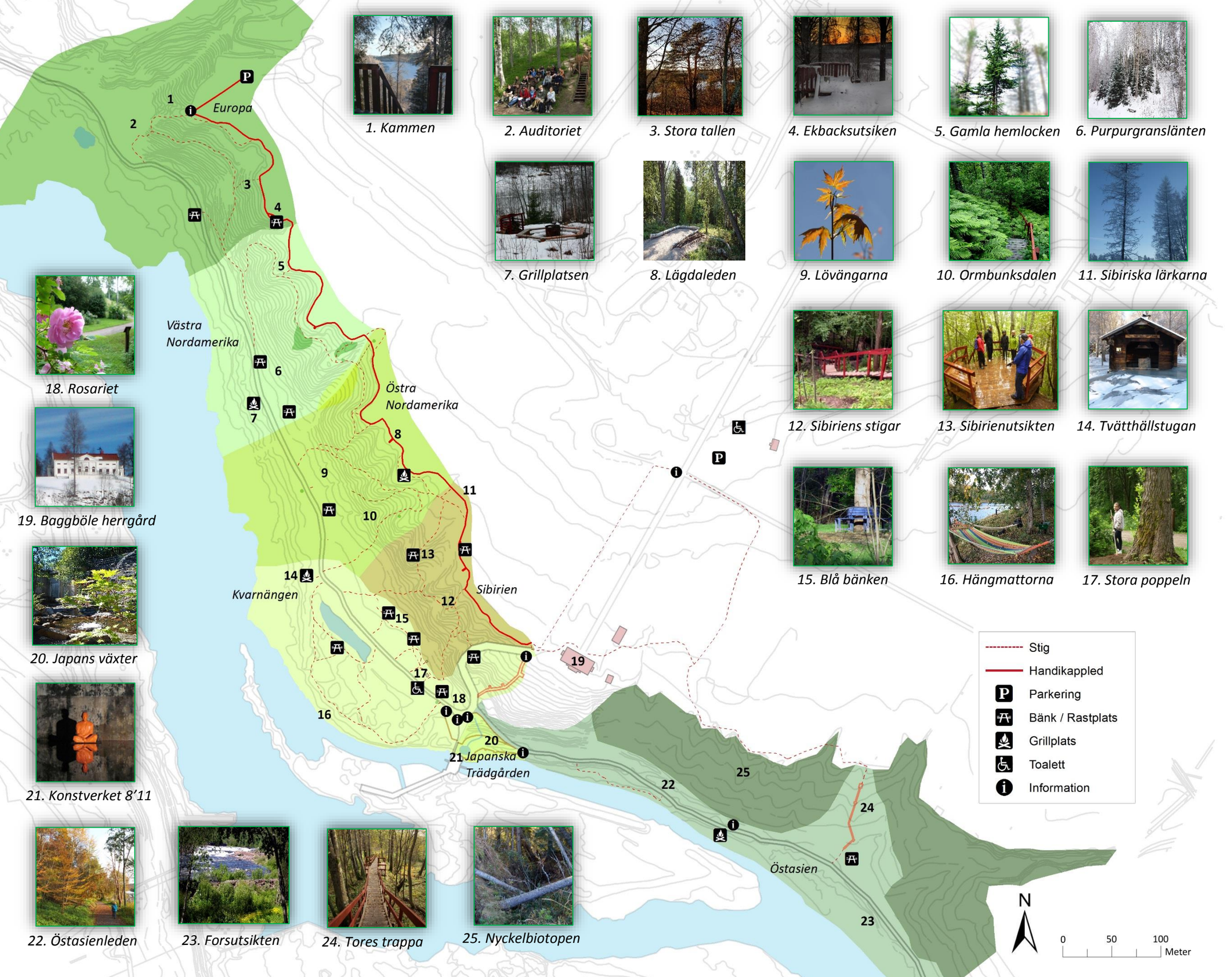
1. Kammen
2. Auditoriet
3. Stora tallen
4. Ekbacksutsiken
5. Gamla hemlocken
6. Purpurgranslänten
7. Grillplatsen
8. Lägdaleden
9. Lövängarna
10. Ormbunksdalen
11. Sibiriska lärkarna
12. Sibiriens stigar
13. Sibirienutsikten
14. Tvätthällstugan
15. Blå bänken
16. Hängmattorna
17. Stora poppeln
18. Rosariet
19. Baggböle herrgård
20. Japans växter
21. Konstverket 8'11
22. Östasienleden
23. Forsutsikten
24. Tores trappa
25. Nyckelbiotopen
Europa
Västra Nordamerika
Östra Nordamerika
Kvarnängen
Sibirien
Japanska Trädgården
Östasien
Stig
Handikappled
Parkering
Bänk / Rastplats
Grillplats
Toalett
Information
N
0
50
100
Meter